

AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞMASI VE ŞEKİLLENMESİ

Meltem SEZGİN*

The Formation of European Union Idea

Europe is indefinite as a cultural and geographic, previously. Ancient Greeks named a region at north Europe that has been unknown in B.C. VII. The word "Europe" firstly used in west in A.D. XVII, after used in east informal language. The birth of "union idea" is with the formation of nation state. Seriously the "union idea" became important after the world war second. After the world war second Jean Monnet, a famous French politician, has suggested to form European Coal and Steel Community (ECSC) and this suggestion was accepted by European politicians. But the European Union's roots were formed by Rome Treaties. European Economic Community and European Atomic Energy Community was organised by this treaties.

Key words: Union Idea, European Union, European Economic Community, European Coal and Steel Community.

.....

* Dr.

Avrupa'nın Yapısı ve Avrupalılık Düşüncesi

Başlangıçta Avrupa yer olarak da kültür olarak da belirsizdir. Avrupa sözcüğü İÖ VII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Eski Yunanlılar yaşadıkları bölgenin kuzeyindeki bilmedikleri bir yere bu adı vermişlerdir. İS VII. yüzyıla değin bugünkü Avrupa'da barbar krallıklarının, kimisi Latinleşmiş, kimisi Cermenleşmiş, kimisine de Asyalı halkların kaosu egemen olmuştur. Burada bir Avrupalılık anlayışı yoktur.

Roma'nın Hıristiyanlığı kabul etmesinden (İS 325) sonra bu din, birleştirici bir çerçeve olmasına karşın, onun özgün kültürünün bir parçası değildir. Hıristiyanlığı yüzyıllarca Avrupa'ya hapseden, onun bir özelliği haline getiren Doğu'yu ve Kuzey Afrika'yı İslamlaştırarak İspanya'ya sıçrayan Arap fetihleridir.

İslam'ın Akdeniz'in güneyine yerleşmesi, Avrupa'yı, Akdeniz'in güneyinden koparır, Avrupa'yı kuzeye yöneltir. Avrupa'yı Avrupalılaştırmaya başlar. Modern Avrupa, Hıristiyanlığı bir reformla böler; Kuzey Protestanlaşırken, güney Katolik olur.

Rönesans, inanç ile akıl, din ile hümanizmayı farklılaştırır. Burjuvazinin, töresel temelleri sarsılır, yeni bir toplum yapısı ortaya çıkar. Avrupa her biri etnik topluluklardan oluşan egemen ulus devletlere ayrılır. Bu biçimde her birinin diğeriyle savaştığı çok merkezli bir Avrupa doğar. Bir anlamda Avrupa kendisiyle savaşarak oluşur.

Avrupa teriminin, Hıristiyanlık terimi aleyhine gelişmesi ulusal devletlerin egemenliklerini kazanmasıyla olur. Önce bilimci bir sözcük olan Avrupa, XVII. yüzyılda ilk olarak batıda, daha sonra da doğuda günlük dillere girmeye başlar. XVIII. yüzyılda tüm

Avrupa'da yaygınlaşır. XVII. yüzyılın sonunda Avrupa Rusya'ya kadar yayılır, Rusya'yı içine alır. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmaya başlamasıyla Balkanlara da sarkar.

Avrupa federasyonu düşüncesi de ulus devletlerin oluşumuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Ulus devletlerin kendi aralarındaki her savaşta, her barış antlaşmasıyla birlikte Avrupa birliği ve federasyonu düşüncesi durmadan gündeme gelmiştir.

Avrupa XIX. yüzyılda kendi içinde bir oluşum süreci içindeyken, dışındaki dünyayı da etkilemektedir. 1830'lara doğru kullanılmaya başlayan Avrupalılaştırma (westernization) fiili, bir yandan Avrupa'da kendi uygarlığının yüksekliğine inancı pekiştirdiğini gösterirken, öte yandan dünyanın öteki kesimlerinin çevreselleşmesini hızlandırıyordu.

"Dünya Avrupalılaşırken, Avrupalılık da evrenselleşmeye başlıyordu. Avrupa'ya özgü şeyler ulus-devlet, demokrasi, hümanizma, akılcılık, sanayi, Kapitalizm, bilim ve teknoloji onun tekelinden çıkmış, dünyanın malı olma yoluna girmiştir". (Tekeli ve İkin 1993: 36-39)

Avrupa Birliği Fikrinin Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

Avrupa'yı birleştirme planları çok uzun bir geçmişe sahiptir. Birleşme kavramının asıl ortaya çıktığı dönem Ortaçağ olmuştur. Bu dönemde Avrupa'nın sosyal yapısındaki dönüşümlere paralel olarak, birlik kavramında da önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Ticaret canlanmış, şehirleşme, millet ve milli egemenlik gibi kavramlar oluşmaya başlamıştır.

“Ortaçağ sonrası dönemde ortaya atılan ilk birlik teklifleri arasında en önemlisi din adamı Emeric Cruce’un 17.yüzyıl ortalarında, çoğunluk yöntemiyle kararların alındığı bir devletler birliğinin kurulması ve gerekirse bu birliğe karşı gelen devletlere yönelik olarak askeri güç kullanılma yetkisinin verilmesi projesidir”.(Bozkurt 1993: 20-21) Bununla birlikte diğer yandan ticaretin teşvik edilmesi ise ekonomik bazda fonksiyonel bir bütünleşmeyi çağrıştırmaktadır ki bu da daha sonraki dönemlerde görülecek uygulamalara belki de öncülük edecektir.

“Yine bu alanda görüşlerini ortaya atan düşünürlerden birisi de filozof Kant’tır. Kant hem kendi dönemindeki siyasal çatışmalardan, hem de kendisinden önceki düşünürlerden etkilenerek bir ülkelerarası federasyonun kurulmasını teklif etmiştir. Bu konuda yazdığı eser ise oldukça ilgi çekmiş ve iki hafta gibi bir sürede 15.000 adet baskı yapmıştır. Kant uluslararası uyuşmazlıkların hukuki yollardan çözüme bağlanabilmesi için, gerekli organlara sahip uluslar arası bir birliğin kurulmasını savunmuştur. Bu birlik hareketi içinde ulusal orduların dağıtılmasını, her ülkenin cumhuriyetçi bir yapıya sahip olmasını öngörmüştür”. (Tekeli ve İlkin 1993 :34)

Bu dönemde Avrupa’da ulusal devlet kavramı oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla, entegrasyon kavramı farklı bir nitelik kazanmıştır.

Avrupa Birliği üzerinde düşünenlerin önemli bir kısmı, federal birlik kavramından etkilenmişlerdir. Ancak sorun uygulamada bunun nasıl bütünleştirileceği noktasında düğümlenmiştir. Getirilen çözüm ise güçlerin dengelenmesi şeklinde olmuştur.

Ortaçağın içinde yaşadığımız yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan dönemde Avrupa Birliği arzu edildiği şekilde uygulamaya geçirilememiştir. Daha önce adı geçen birlik teklifleri de adeta siyasal entelektüel birer ütopya olarak değerlendirilmiştir.

“Bu arada Avrupa’da dinsel, siyasal, ekonomik çıkar çatışmaları bütün şiddeti ile devam etmiştir. Öyle ki insanlık, Avrupa’daki bu çıkan çatışmaların etkisiyle, Birinci Dünya Savaşı gibi bir felaketle karşı karşıya gelmiştir. Çok kanlı bir savaş yaşanmasına karşın, savaş sonrasında güçlü bir Avrupa Birliği akımı doğmamıştır”. (Bozkurt 1993 : 23-27)

“Birlik düşüncesinin ciddi boyutlar kazanması, ancak II. Dünya Savaşı içinde olmuştur. Çünkü daha savaşın başında kıta Avrupası ülkelerinin çöküşü, direnişçi önderlere, artık ulusal devletlerin yeterli güvenliği sağlayamadığını göstermiştir. Federalist Avrupa Birleşik Devletleri oluşturma düşüncesi daha da yaygınlaşmıştır”. (Tekeli ve İlkin 1993: 39)

Bu sebeple, uluslararası işbirliğine duyulan ihtiyaç daha savaş esnasında vurgulanmaya başlamıştır. Savaştan sonra ise, uluslar arasında siyaset ve ekonomi alanlarında işbirliğini amaçlayan Birleşmiş Milletler 1945’de kurulmuştur. Milletler Cemiyeti’nden farklı olarak, Avrupa’nın Birleşmiş Milletler içindeki ağırlığı, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve politik duruma paralel olarak azalmıştır. 1945’de Birleşmiş Milletlerin üyesi olan 45 devletten sadece 15’i Avrupalıdır. Oysa 1939’da Milletler Cemiyetinin üyelerinin yaklaşık yarısı Avrupalıydı.

Ancak Avrupa’nın gelecekteki güvenliği açısından, Birleşmiş Milletlerin kuruluşu, Avrupalıları tatmin etmemiştir. Çünkü geçmişte

yaşamış bir Milletler Cemiyeti örneği vardır ve İkinci Dünya Savaşının çıkmasına engel olmaya yetmemiştir. Bu sebeple Avrupa ülkeleri kendi aralarında başarılı ya da başarısız çok sayıda birlik teşebbüsünde bulunmuşlardır.

“İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa’da kurulan ilk birliklerden birisi BENELUX’dür. Belçika, Hollanda ve Lüksemburg’un bir araya gelerek oluşturdukları bu birlik, Nisan 1946’da kurulmuştur. Bu ülkeler bugün Avrupa Birliği’nin 15 üye ülkesi arasındadır ve para birliği, ortak vize gibi birçok konuda Avrupa Birliği’nin önündedir”. (Bozkurt 1993 : 34-35)

Avrupa Birliği Yolunda Önemli Bir Adım: Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu (AKÇT)

Avrupa Birliği’nin hangi metotlarla gerçekleştirileceği her zaman tartışma konusu olmuştur. Federalistlerin ulusal devletlerin ellerindeki yetkileri kurulacak olan “Avrupa Birleşik Devletleri”ne devredilmesi teklifini gerçekçi bulmayanlar, Avrupa Birliği’nin tek tek sektörlerde iş birliğinin güçlendirilmesi ile gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Avrupa Birliği yolundaki en etkili tekliflerden birisi ünlü Fransız devlet adamı Jean Monnet’nin Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) teklifidir.

“Monnet’nin AKÇT teklifi, dönemin Fransız Dışişleri Bakanı olan Robert Schuman tarafından “Schuman Planı” adı altında, 1951’de Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg’un da katılımıyla Paris’te imzalanmıştır”. (Bozkurt 1993: 43) Daha sonra “Altılar” olarak anılacak uluslar topluluğuna

böylece ilk adım atılmış oldu. Beklendiği biçimde Britanya bu anlaşmaya taraf olmamıştır. Anlaşma ilgili ülkelerin parlamentolarından geçtikten sonra, Topluluk 1952'de doğmuştur. Topluluğun amaçları;

- Daha rasyonel üretim ve dağılımın sağlanması.
- Üye ülkelerin kömür ve çelik piyasalarının birleştirilmesi.
- Verimin artırılması, maliyetlerin düşürülmesi.
- Kömür ve çelik üretim-tüketiminin uluslararası bir organın denetimine bırakılması.
- Avrupa'da çeşitli alanlarda yeni birliklerin kuruluşuna çalışılması.

şeklinde belirlenmiştir. (Özgüven 1982 : 11-12)

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun doğması ile başlayan bütünleşme süreci, 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu' (EURATOM)nun fiilen kurulmasıyla gelişme göstermiştir.

Ekonomik alandaki bu ulus-üstü (supranational) bütünleşme, siyasal birliğin oluşmasına temel teşkil etmiştir.

"Siyasal entegrasyon ancak sosyal ve ekonomik entegrasyonu içerdiği ölçüde gerçekleşme şansına sahiptir. O nedenle Avrupa Ekonomik Topluluğu burada en çok ilgi gören çekirdek alanı oluşturmuştur". (Canbolat 1994 :81-82)

Avrupa Topluluklarını Kuran Anlaşma: Roma Anlaşması

Roma Antlaşması'nın amaçları dibece kısmında şu şekilde belirlenmiştir.

- “Avrupa hakları arasında giderek daha sıkı bir şekilde kurulacak bir birliğin temelleri atılacak,
- Avrupa’yı bölen engelleri kaldırarak, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmesi ortak girişimde sağlanacak,
- Halkların yaşama ve çalışma koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesine çalışılacak,
- Genişlemede sağlamlığı, alışverişlerde dengeyi, rekabette dürüstlüğü sağlayabilmek için var olan engellerin kaldırılmasını güvence altına almak için üzerinde görüş birliğine varılmış bir hareketi gerekli kıldığına inanmak,
- Çeşitli bölgeler arasındaki farklılığı, daha az tercih edilmiş bölgelerdeki gecikmeyi kısaltarak, bunların uyumlu kollarınlarını sağlamaya ve ekonomilerinin bütünlüğünü kuvvetlendirmeye önem vermek,
- Ortak bir ticaret politikası sayesinde, uluslar arası alışverişlerdeki kısıtlamaların giderek kaldırılmasına katkıda bulunmak,
- Avrupa ve denizaşırı ülkeleri birbirine bağlayan dayanışmayı daha güçlü hale getirmek ve Birleşmiş Milletler Yasası ilkelerine uygun olarak bu ülkelerin refahlarının geliştirilmesini sağlamak,
- Bu kaynaklar birliğinin kuruluşu ile barış ve özgürlüğün korunmasını geliştirmek ve aynı amacı paylaşan diğer Avrupa halklarını çabalarına katılmaya çağırmaktır”.
(Günoğur 1988: 3)

Topluluk Antlaşması, birçok denge gözetilerek hazırlanmıştır. Pek çok alanda üye ülkelerin karar bağımsızlığı esas alınmıştır.

Genel ekonomik politikada özellikle talebin yönetilmesi, sanayi yapısı, bölgesel denge ve araştırma politikalarında esas sorumluluk uluslara aittir.

“Topluluk sadece bunları koordine etmekle yükümlüdür: Topluluğun dört organı uluslarüstü güç özelliğini korurken, ulusların egemenliklerini zedelemeyen sürdüreceği bir kurumsal yapı oluşturmuştur”. (Tekeli ve İlkın 1993: 45)

“Topluluğun görevi, Antlaşma'nın 2. maddesinde de açıkça ifade edildiği gibi, ortak pazarın kurulması ve üye devletlerin ekonomik politikalarının giderek birbirine yaklaştırılmasıyla Topluluğun tümünde, ekonomik çabaların uyumlu gelişmesini, bir araya getirdiği devletler arasındaki sıkı ilişkilerin ve yaşam düzeylerinin dengeli ve devamlı olarak genişletilmesini ve sağlamlığının artırılmasını gerçekleştirmektir”. (Günuğur 1988 : 7)

Kaynakça

- TEKELİ İ. – İLKİN S., Türkiye ve Avrupa Topluluğu Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'nın Türkiye'ye Yaklaşımı, 1. Kitap, Umut Yayıncılık, Ankara, 1993
- BOZKURT V., Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993
- ÖZGÜVEN A., Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa, 1982
- CANBOLAT İ., Uluslarüstü Siyasal Sistem, Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği Örneği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994
- GÜNUĞUR H., Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması) Türkiye Ticareti, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, 2. Baskı, Barış Can Yay., Ankara, 1988

